

บทที่ 4

สภาพอาเซียนก่อนการรวมตัวทางการเงิน (1985-1995) และการเปรียบเทียบกับ EMS7 เจริญโครงสร้าง

4.1 ความเป็นมาทางเศรษฐกิจของอาเซียน

(ASEAN : Association of Southeast Asian Nations)

จากการประกาศปฏิญญาอาเซียนที่กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 1967 เพื่อก่อตั้งสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ขึ้น โดยมีประเทศสมาชิกเริ่มแรก 5 ประเทศ คือ ไทย อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์และสิงคโปร์ ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักมุ่งเน้นถึงการเสริมสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและการเมืองภายในภูมิภาคนี้ขึ้น และยังประกันการพัฒนาในหมู่ประเทศสมาชิกให้เกิดความมั่นคงมิให้ถูกแทรกแซงจากภายนอก ทั้งนี้แรกผลักดันที่ทำให้เกิดความร่วมมือกันระหว่างประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จนกลายเป็นกลุ่มอาเซียนนี้มี 2 ปัจจัยสำคัญ คือ

1) ปัจจัยภายนอกอาเซียน เป็นตามกระแสความเปลี่ยนแปลงไปของการเมืองและเศรษฐกิจโลก ซึ่งมีผลกระทบต่อการค้าสินค้าในแต่ละประเทศสมาชิก ตั้งแต่ความล้มเหลวขององค์การสนธิสัญญาป้องกันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือ SEATO ที่ตั้งขึ้นเพื่อปิดกั้นการแทรกแซงของลัทธิคอมมิวนิสต์ ด้วยเหตุที่ขาดความประสานร่วมมือกันอย่างจริงจังและมีวัตถุประสงค์มุ่งเน้นถึงความร่วมมือด้านกำลังทหารมากเกินไป ดังนั้นกลุ่มประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จึงเห็นพ้องต้องกันเพื่อก่อตั้งองค์การระดับภูมิภาคใหม่ในนามอาเซียนแทน นอกจากนี้นโยบายทางด้านความมั่นคงของอเมริกาต่อภูมิภาคนี้เปลี่ยนไปเป็นผลจากการพ่ายแพ้ของอเมริกาในสงครามเวียดนาม ได้เป็นแรงผลักดันให้รวมตัวกันในหมู่ภูมิภาคนี้เพื่อต่อต้านการขยายอิทธิพลของลัทธิคอมมิวนิสต์ตลอดจนปัญหาทางเศรษฐกิจ ก็มีส่วนผลักดัน ให้เกิดการรวมตัวเป็นอาเซียน เพราะวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจโลกที่เป็นผลจากวิกฤตการณ์น้ำมัน ทำให้กัมพูชาอาเซียนมาเพื่อประสานผลประโยชน์และร่วมมือซึ่งกันและกันในทางเศรษฐกิจ ท่ามกลางความหวังของผู้นำประเทศหลายประเทศว่าเศรษฐกิจที่ดีขึ้นจะนำมาความกินดีอยู่ดีแก่ประชาชนจะเป็นหนทางหนึ่งที่จะสกัดกั้นการเผยแพร่ของลัทธิคอมมิวนิสต์

2) ปัจจัยภายในอาเซียน ด้วยเหตุที่ประเทศสมาชิกส่วนใหญ่มีโครงสร้างของสินค้าที่ไม่มีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจและเป็นสินค้าขั้นปฐม การจัดตั้งอาเซียนเพื่อรองรับบทบาทใน

การต่อรองผลประโยชน์ทางการค้ากับประเทศอุตสาหกรรมต่าง ๆ โดยการลดอัตราภาษีศุลกากรภายในประเทศสมาชิกอันเป็นการรวมตลาดให้กว้างขึ้น นอกจากนั้นความมั่นคงที่เกิดขึ้นจากความร่วมมือในหมู่สมาชิกทั้งการเมืองและการพัฒนาเศรษฐกิจจะส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของประชาชนในกลุ่มประเทศ ซึ่งการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจก็นับเป็นแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจแนวหนึ่งที่สนับสนุนการลงทุน ประสิทธิภาพการผลิตและเพิ่มการจ้างงานทั้งในภาคเกษตรและอุตสาหกรรม

ในปัจจุบันอาเซียนยังอยู่ในขั้นการปรับลดอัตราภาษี เพื่อพัฒนาเป็นเขตการค้าเสรีอาเซียน รวมทั้งได้เริ่มมีแนวความคิดไปสู่สหภาพศุลกากรและตลาดเดียวไปแล้ว ซึ่งจะเป็นการจัดอุปสรรคทางการค้าและการลงทุน พร้อมกับสานความร่วมมือในด้านโครงการเชื่อมโยงทางการเงินและการคลังไปพร้อม ๆ กัน โดยตั้งแต่มีการจัดตั้งอาเซียนขึ้นมา มีการประชุมระหว่างผู้นำรัฐบาล เจ้าหน้าที่ระดับสูงและเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการ ซึ่งจะพอสรุปถึงความเป็นไปในปัจจุบันและแนวทางในอนาคตของอาเซียนได้เป็นประเภทของการประชุมร่วมกัน ดังนี้

1. การประชุมสุดยอด (Summit Meeting) เท่าที่ผ่านมามีการประชุมขึ้นสุดยอดในระดับหัวหน้ารัฐบาลมาแล้ว 5 ครั้ง ที่ต่อมากำหนดว่าจะมีการประชุมทุก ๆ 3 ปีหรือเมื่อเห็นว่าประเด็นจำเป็นต้องประชุมกัน

ครั้งที่	ปี	สถานที่	ผลความคืบหน้า
1	1976	เมืองบาหลี อินโดนีเซีย	เริ่มโครงการความร่วมมือทางการค้าอุตสาหกรรม
2	1977	กรุงกัวลาลัมเปอร์ มาเลเซีย	
3	1987	กรุงมนิลา ฟิลิปปินส์	เพิ่มมิติในขอบเขตความร่วมมือทางเศรษฐกิจ
4	1992	สิงคโปร์	จัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน (AFTA)
5	1995	กรุงเทพฯ ไทย	เร่งบรรลุผลใน AFTA จาก 15 ปีเหลือ 10 ปี

โดยสรุปในแต่ละครั้ง ผลการเจรจาทางเศรษฐกิจที่สำคัญอาทิอย่างในครั้งที่ 1 มีความพยายามทำให้เกิดการค้าภายในกลุ่มขยายตัว โดยการปรับภาษีศุลกากรที่ให้ต่อกัน ความความตกลงว่าด้วยการให้สิทธิพิเศษทางการค้า (PTA : Preferential Trading Arrangement) ซึ่งในการประชุมสองครั้งแรกไม่ค่อยมีความคืบหน้าทางความร่วมมือทางเศรษฐกิจมากนัก เนื่องจากช่วงนั้นอยู่ในภาวะที่การเมืองภายในหลายประเทศไม่มั่นคงทั้งจากลัทธิคอมมิวนิสต์และสงครามเย็นของสองขั้วอำนาจโลก แต่เมื่อการประชุมครั้งที่ 3 ผู้นำทุกประเทศได้หันกลับมาใส่ใจกับการประสานความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจมากขึ้น เนื่องมาจากประเทศอาเซียนมีสภาพที่เปิดประเทศมากขึ้นและมีระดับ

การพึ่งพาเศรษฐกิจโลกในอัตราที่สูงมาก ซึ่งทำให้ปัญหาความผันผวนในเศรษฐกิจโลก เช่น การเพิ่มค่าเงินเยน มีผลกระทบโดยตรงต่อประเทศอาเซียน รวมถึงปัญหาการขาดดุลบัญชีเดินสะพัดของอเมริกาและยุโรป มีผลให้ประเทศเหล่านี้ออกมาตรการกีดกันทางการค้าทั้งในแบบภาษีและไม่ใช่ภาษี ดังนั้นอาเซียนจึงได้เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องกระชับความร่วมมือทางค่านเศรษฐกิจระหว่างกันและกันเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ตลอดจนเพิ่มอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจของกลุ่มขึ้น¹ โดยผลจากการประชุมที่กรุงมนิทานี้เป็นการเริ่มอาเซียนยุคใหม่ที่มีมิติในขอบเขตความร่วมมือทางเศรษฐกิจมากขึ้น

ต่อมาในการประชุมครั้งที่ 4 จากภาวะภายนอกที่คลี่คลายจากภาวะสงครามเย็นและปัญหาในอินโดจีน เช่น ปัญหาการเมืองในกัมพูชาได้เริ่มสงบลง ในขณะที่กระแสความรุนแรงของการแข่งขันทางเศรษฐกิจมีมากขึ้น ทำให้ประเทศสมาชิกส่วนใหญ่ที่มีระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งพาการส่งออกและมีระดับการพัฒนาเศรษฐกิจที่สูงพอ นโยบายและโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจภายในเปลี่ยนแปลงไปในแนวทางที่เอื้อต่อการพัฒนาสู่การรวมตัวทางเศรษฐกิจในระดับหนึ่งซึ่งสูงกว่าเดิมได้² ดังนั้นในการประชุมครั้งที่ 4 นี้ ประเด็นหนึ่งที่สำคัญ คือ การร่วมกันปกป้องผลประโยชน์อันอาจจะเป็นผลกระทบจากการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของประเทศพัฒนาแล้ว ซึ่งได้มีการลงนามในข้อตกลง 3 ฉบับ คือ ข้อตกลงแม่บทว่าด้วยการส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจของอาเซียน ข้อตกลงว่าด้วยการใช้มาตรการกำหนดภาษีร่วมเพื่อจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน (Agreement on Common Effective Preferential for the AFTA) และปฏิญญาสิงคโปร์ 1992 (Singapore Declaration of 1992) โดยเป้าหมายของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียนนี้ เพื่อให้การค้าภายในอาเซียนเป็นไปโดยเสรี และมีอัตราภาษีต่ำสุดและปราศจากอุปสรรคทางการค้าที่ไม่ใช่ภาษี บนหลักภาษีศุลกากรร่วมที่เท่ากัน (Common Effective Preferential Tariff : CEPT) โดยแผนการจะลดพิกัดอัตราภาษีศุลกากรต่อกันให้เหลือร้อยละ 0-5 ภายในเวลา 15 ปี ซึ่งต่อมาปรับเวลาให้เร็วขึ้นเป็นภายใน 10 ปี โดยวางแผนเริ่มโครงการในวันที่ 1 มกราคม 1993

สำหรับการประชุมสุดยอดครั้งล่าสุด คือ ครั้งที่ 5 ที่กรุงเทพฯจะเน้นไปทางความมั่นคงในภูมิภาคได้เกิดปฏิญญากรุงเทพที่เกี่ยวกับเขตสันติภาพและความเป็นกลาง (ZOPFAN) และมีการลงนามในสนธิสัญญาเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์ในภูมิภาค ซึ่งทางด้านเศรษฐกิจมีการลงนามร่วมกันให้เร่งจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียนให้เรียบร้อยภายในปี 2003 ที่ได้ร่นระยะเวลาจาก 15 ปีเป็น 10 ปี

¹ สุทธิพันธ์ จิราธิวัฒน์และสุภชาติ สุขารมณ, "อาเซียน," เอเชียรายปี 1989/2532 (กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532), หน้า 53.

² พัชรวาลย์ วงศ์บุญสิน, "อาเซียน," เอเชียรายปี 1995/2538, หน้า 38-39.

2. การประชุมประจำปีระดับรัฐมนตรี (Annual Ministerial Meeting) หรือเรียกย่อ ๆ ว่า A.M.M. เป็นการประชุมประจำปีระดับรัฐมนตรีต่างประเทศ เพื่อวางนโยบายเป็นแนวทางของการร่วมมือกันในกิจกรรมต่าง ๆ ของอาเซียน

3. การประชุมประจำปีของคณะรัฐมนตรีเศรษฐกิจอาเซียน (Annual Economic Ministers Meeting) หรือ A.E.M. เป็นคณะที่รับผิดชอบด้านการจัดวางนโยบายและเร่งรัดการดำเนินการความร่วมมือทางเศรษฐกิจของอาเซียน โดยเฉพาะ ซึ่งเริ่มมีครั้งแรกในปี 1976 จะกำหนดการประชุมประมาณ 6 เดือนหรือตามความจำเป็นที่จะมีการประชุม A.E.M. อย่างไม่เป็นทางการ (A.E.M. Retreat) ในคณะ A.E.M. นี้มีหน่วยงานในความรับผิดชอบโดยตรง ได้แก่ คณะกรรมการเศรษฐกิจต่าง ๆ ที่จะจัดตั้งขึ้นเมื่อเดือนมกราคม 2520 รวม 5 คณะ อาทิเช่น คณะกรรมการว่าด้วยการคลังและการธนาคาร หรือ COFAB (Committee on Finance and Banking) ต่อมาในปี 1992 ได้มีการดำเนินการปรับโครงสร้างขององค์กรอาเซียนอย่างขนานใหญ่ โดยได้ยกเลิกคณะกรรมการเศรษฐกิจทั้ง 5 คณะนี้ โดยให้ที่ประชุมเจ้าหน้าที่อาวุโสด้านเศรษฐกิจ (SEOM) รับผิดชอบดูแลความร่วมมือด้านเศรษฐกิจของอาเซียนทั้งหมด และได้ตั้งคณะกรรมการขึ้นใหม่ชุดหนึ่งเรียกว่า AFTA COUNCIL เพื่อทำหน้าที่กำกับดูแล ประสานและทบทวนการดำเนินงานภายใต้ข้อตกลง³

4. สำนักเลขาธิการอาเซียน เป็นองค์กรส่วนกลางเพื่อทำหน้าที่ประสานงานของประเทศสมาชิกอาเซียนและจะเร่งรัดและดำเนินการในการประสานความร่วมมือกัน โดยให้สำนักเลขาธิการอาเซียนทำหน้าที่ติดตามความก้าวหน้าของการนำข้อตกลง AFTA ไปใช้ในทางปฏิบัติและรายงานต่อ SEOM ต่อมาในปฏิญญาสิงคโปร์ปี 1992 ได้ตกลงร่วมกันที่จะปรับปรุงประสิทธิภาพการดำเนินงานสำนักงานเลขาธิการ ในแง่ของการปฏิบัติงานบุคคลากรและกำลังทุน ทั้งนี้ได้เปลี่ยนตำแหน่งเลขาธิการใหญ่ของสำนักเลขาธิการอาเซียน (Secretary-General of ASEAN Secretariat) เป็นเลขาธิการใหญ่อาเซียน (Secretary-General of ASEAN) โดยมีอำนาจหน้าที่ในขอบเขตที่กว้างขึ้น พร้อมยังเปิดรับบุคคลากรในระดับวิชาชีพ (Professional Staff) มาร่วมงานด้วย⁴ ซึ่งปัจจุบันสำนักงานเลขาธิการอาเซียน ตั้งอยู่ที่กรุงจาร์การ์ต้า ประเทศอินโดนีเซีย

5. คณะกรรมการประจำ (Standing Committee) ซึ่งจัดตั้งมาเพื่อดำเนินงานในระหว่างที่ไม่มีการประชุมระดับรัฐมนตรีประจำปี เพื่อให้มีการปฏิบัติตามโครงการต่าง ๆ ที่มีรัฐมนตรีได้ตกลงกันไว้ คณะกรรมการประจำตั้งอยู่ในประเทศที่มีการประชุมระดับรัฐมนตรีประจำปี⁵

³ พัชรพล วงศ์บุญสิน , "อาเซียน," เอเชียรายปี 1993/2536 , หน้า 53.

⁴ พัชรพล วงศ์บุญสิน , "อาเซียน," เอเชียรายปี 1995/2538 , หน้า 53-54.

⁵ ธนรงค์ นพคุณ , คำบรรยายเรื่องสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือสมาคมอาเซียน (กรุงเทพฯ : สำนักงานอาเซียนแห่งประเทศไทย , 2525-2526) , หน้า 30-31.

นอกเหนือจากนั้นจะเป็นกลไกทางความร่วมมือในระดับย่อยลงมา โดยเฉพาะ ASEAN-CCI : คณะกรรมการบริหารหอการค้าและอุตสาหกรรมอาเซียน ซึ่งมีโครงการในรูปการส่งเสริมอุตสาหกรรม เช่น โครงการส่งเสริมการลงทุนในอุตสาหกรรมร่วมกันของอาเซียน (ASEAN Industrial Joint Ventures : AIJV) หรือโครงการ ASEAN Industrial Projects : AIP โดยความร่วมมือครั้งล่าสุดของการค้าและอุตสาหกรรมที่เกิดในปี 1995 ได้มีโครงการ AICO หรือ ASEAN Industrial Cooperation ที่มาทำหน้าที่แทน AIJV และให้ความร่วมมือและสิทธิประโยชน์ในด้านต่าง ๆ แก่อุตสาหกรรมทุกประเภท

สังเกตได้ว่าเท่าที่ผ่านมาอาเซียนจะเน้นหนักในทางด้านการค้า การลงทุนและอุตสาหกรรม เช่น การพยายามขจัดอุปสรรคทางการค้าระหว่างกันทั้งในรูปแบบลักษณะภาษีและไม่ใช่ภาษี แต่เมื่อพิจารณาถึงความร่วมมือทางการเงินในปัจจุบันจะนำความร่วมมือทางการเงินนี้มาเพื่อเสริมความร่วมมือทางการค้าเท่านั้น เช่น การจัดตั้งคณะกรรมการว่าด้วยการค้าและการธนาคารมาเพื่อให้ธนาคารกลางแต่ละประเทศประกาศอัตราแลกเปลี่ยนรายวันเพื่อให้ประเทศสมาชิกได้เทียบค่าได้ ซึ่งจะเป็นการสนับสนุนการค้าและการลงทุนจากความมีเสถียรภาพและเป็นระบบในทางการเงินมากขึ้น หรือการจัดตั้งกองทุนอาเซียน (ASEAN Fund) โดยในปี 1994 มีความพยายามปรับกองทุนอาเซียนเพื่อให้มีส่วนในการสนับสนุนโครงการต่าง ๆ ในการพัฒนาภูมิภาคที่จะมีประโยชน์ต่อภูมิภาคโดยรวม เพื่อจุดประสงค์ให้อาเซียนสามารถพึ่งพาตนเองให้มากขึ้นและมีการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังนั้นความร่วมมือทางการเงินที่ผ่านมามุ่งเน้นไปเพื่อเสริมการขยายตัวทางการค้าระหว่างกันและพัฒนาในภูมิภาค แต่อย่างไรก็ตามการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจก้าวไปสู่ระดับขจัดอุปสรรคทางการค้าได้ในทุกสินค้าและปัจจัยการผลิตได้ การรวมตัวทางการเงินตั้งแต่การมีระบบการเงินเดียวกันจะมีส่วนช่วยเสริมให้ไปได้อย่างรวดเร็ว เพราะประโยชน์จากการที่จะมีเสถียรภาพทางอัตราแลกเปลี่ยนและการปรับนโยบายและสภาพทางเศรษฐกิจในแต่ละประเทศให้มีความกลมกลืนสอดคล้องกันมากขึ้น สิ่งนี้จะช่วยผลักดันให้แนวความคิดในการจะรวมตัวทางการเงินในอาเซียนเริ่มขึ้น ดังจะได้อธิบายต่อไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4.2 การเปรียบเทียบ EMS7 และ ASEAN5 เชิงโครงสร้างสถาบันและประวัติความเป็นมา ก่อนการรวมตัวทางการเงิน

1) การเปรียบเทียบเชิงประวัติความเป็นมาและปัจจัยผลักดันของการรวมกลุ่ม

ในจุดเริ่มต้นของทั้งกลุ่มยุโรปและอาเซียน เริ่มมาจากความต้องการร่วมมือทางเศรษฐกิจร่วมกัน โดยในยุโรปเกิดจากการได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจซึ่งเป็นผลพวงจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่เห็นว่าต้องร่วมมือกันในการพัฒนายุโรปที่ยับเยินจากสงครามเพื่อต่อสู้กับการแข่งขันกับสหรัฐอเมริกาหรือแม้กระทั่งญี่ปุ่น จึงได้เกิดความคิดในการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ โดยได้พัฒนาขยายวงในการรวมกลุ่มจากเขตการค้าเสรี ประชาคมเศรษฐกิจยุโรป ประชาคมยุโรป ระบบการเงินยุโรปจนถึงระดับสหภาพทางเศรษฐกิจและการเงิน ในขณะที่ในกลุ่มอาเซียนที่แม้วัตถุประสงค์จะเกิดทั้งจากความต้องการร่วมมือทางเศรษฐกิจเฉกเช่นเดียวกับยุโรปและทั้งการเมือง โดยอาเซียนต้องเผชิญสภาพเศรษฐกิจโลกตกต่ำ ภาวะสงครามเย็นและการแผ่ขยายของลัทธิคอมมิวนิสต์ ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่ในความเป็นจริงแล้วอาเซียนในช่วง 20 ปีแรกแทบไม่มีความก้าวหน้าในความร่วมมือทางเศรษฐกิจเลย สาเหตุจะมาจากทั้งปัญหาภายในประเทศสมาชิกในช่วงนั้นไม่ค่อยสงบและปัญหาในอินโดจีน รวมถึงระบบเศรษฐกิจของประเทศยังไม่เปิดกว้างมาก ดังนั้นสภาพเศรษฐกิจโลกที่เลวร้ายไม่มีผลต่อประเทศในกลุ่มอาเซียนมากเท่าประเทศในแถบยุโรปที่มีลักษณะเปิดและพึ่งพากันทางเศรษฐกิจระหว่างกันมากกว่า ดังนั้นรัฐบาลของประเทศสมาชิกอาเซียนจึงไม่ให้ความสนใจต่อการพัฒนาการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจเท่าไรนัก แต่อย่างไรก็ตามหลังปี 1990 ซึ่งโลกอยู่ในภาวะหลังสงครามเย็นยุติลงพร้อมการสลายตัวของค่ายลัทธิคอมมิวนิสต์ในยุโรป การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจจึงเป็นเสมือนสัญลักษณ์ของโลกในยุคใหม่ที่กำลังจัดลำดับระเบียบโลก โดยการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ จึงเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่เรียกว่าระเบียบโลกใหม่ (New World Order)⁶ ซึ่งต้นทศวรรษที่ 1990 ยุโรปก้าวไปสู่ยุโรปตลาดเดียวไปแล้ว ในขณะที่ประเทศสมาชิกอาเซียนเริ่มมีความพยายามในการสานความสัมพันธ์ไปสู่การรวมตัวในระดับภูมิภาคที่สูงกว่าที่เป็นอยู่ โดยมีแรงผลักดันจากความจำเป็นที่ต้องการขยายอำนาจต่อรองและสร้างศักยภาพในการแข่งขันในเวทีโลก ทั้งนี้แรงผลักดันที่จะก้าวไปสู่เขตการค้าเสรีอาเซียนที่ลงนามในปี 1992 นี้เกิดจากสภาพและระบบเศรษฐกิจของประเทศในอาเซียนได้หันไปพึ่งพิงสินค้าส่งออกและมีสภาพเปิดมากขึ้น ดังนั้นเมื่อยุโรปมีการรวมตัวเป็นตลาดเดี่ยวย่อมส่งผลกระทบต่อการค้าและอำนาจต่อรองในการแข่งขัน

⁶ สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์, "การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ," เอเชียรายปี 1994/2537, หน้า 22.

ของอาเซียนมากกว่า เมื่อเปรียบเทียบกับแรงผลักดันในช่วงที่อาเซียนเพิ่งเริ่มจัดตั้ง (ปี 1967) ที่เป็นสภาพสงครามเย็น มีปัญหาทางความมั่นคงและประเทศอาเซียนยังเปิดประเทศไม่มากเท่านี้

นอกจากนั้นการรวมกลุ่มในทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะประชาคมยุโรป ซึ่งกำลังพัฒนาไปสู่ระดับสหภาพทางเศรษฐกิจและการเงิน อันมีต้นกำเนิดมาจากลักษณะของประเทศที่มีวัฒนธรรม ศาสนาและประเพณีที่ใกล้เคียงกัน ในขณะที่ช่วงระเบียบโลกใหม่ซึ่งมีการแข่งขันที่รุนแรงและเป็นไปอย่างไร้ขอบเขต การเจรจาทางการค้าต่าง ๆ ที่เป็นไปในลักษณะทวิภาคีและภูมิภาค ดังนั้นความสำคัญของวัฒนธรรมที่เป็นแรงกระตุ้นในการรวมตัวยังมีน้อยไปกว่าลักษณะของเศรษฐกิจที่มีส่วนเสริมซึ่งกันและกัน โดยในอาเซียนถึงแม้ว่าวัฒนธรรมในประเทศตลอดจนประวัติศาสตร์ของกลุ่มประเทศนั้นยังมีลักษณะแตกต่างกัน แต่ตัวแรงที่ทำให้เกิดแรงกระตุ้นในการรวมตัวของอาเซียนคือปัจจัยของลักษณะเศรษฐกิจ และที่สำคัญคือความจำเป็นในการที่จะเสริมสร้างพลังต่อรองที่เกิดขึ้น และให้ผลประโยชน์ต่างตอบแทนแก่ประเทศสมาชิก⁷ ดังนั้นในอาเซียนที่จะมีการพัฒนาไปสู่ระดับการรวมกลุ่มที่สูงขึ้น จะเกิดจากแรงผลักดันทางเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยในช่วงหลัง ๆ สภาพเศรษฐกิจของประเทศสมาชิกอาเซียนที่เคยมีความได้เปรียบในทรัพยากรธรรมชาติและค่าจ้างแรงงานต่ำจะลดลงไป เพราะการหันมาคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพสูงสุด และค่าจ้างที่สูงมากขึ้น ยังเป็นแรงผลักดันเพื่อให้เกิดการรวมกลุ่มมาเป็นตลาดใหญ่มากขึ้นและดึงดูดนักลงทุนต่างชาติมากขึ้น

2) การเปรียบเทียบในเชิงโครงสร้างและสถาบันตามแผนการ (Plan)

ในการเปรียบเทียบยุโรปกับเอเชีย เมื่อพิจารณาตามสำนักคิดนักการเงินและนักเศรษฐศาสตร์ โดยแสดงออกผ่านทางแผนการของเดอลอร์ส ซึ่งเป็นแผนการพัฒนาไปสู่สหภาพการเงินยุโรปในปัจจุบันและแผนการของเวอร์เนอร์ที่เป็นต้นกำเนิดระบบ Snake และ EMS โดยที่ในการเปรียบเทียบขั้นตอนและโครงสร้างเชิงสถาบันที่มีอยู่ของอาเซียนในปัจจุบันเมื่อเปรียบเทียบกับขั้นต่าง ๆ ที่ผ่านมาของยุโรปที่เป็นไปตามแผนการ ดังนี้

2.1 การเปรียบเทียบตามแผนการเดอลอร์ส (Delors Plan) ที่เป็นสาระสำคัญในการรวมตัวเป็นสหภาพทางเศรษฐกิจและการเงินตามสนธิสัญญา มาสทริคท์ ซึ่งเป็นการรวมตัวในระดับขั้นที่สูงสุดของทฤษฎีการรวมตัวทางเศรษฐกิจ ในขณะที่ในอาเซียนเป็นช่วงกำลังรวมตัวในระดับเขตการค้าเสรีอาเซียน (AFTA) เท่านั้น โดยในแผนการเดอลอร์สจะเริ่มจากการรวมตัวทางการค้า คือ ในระดับตลาดเดี่ยว (Single Market) การมีระบบการเงินร่วมกันพร้อมการประสานกันทาง

⁷ สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์, "การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ," เอเชียรายปี 1994/2537, หน้า 20.

นโยบายการเงินและการคลังจนถึงระดับสหภาพทางเศรษฐกิจและการเงิน ในอาเซียนปัจจุบันจึงเป็นเพียงขั้นตอนการจัดอุปสรรคทางการค้าในสินค้าและบริการโดยการยกเลิกภาษีระหว่างกัน และขจัดสิ่งกีดขวางที่ไม่ใช่ภาษีที่ได้กำหนดว่าจะสำเร็จภายในปี 2003 ตามข้อตกลงในการประชุมครั้งที่ 5 ที่กรุงเทพฯเมื่อปี 1995 แต่ก็ได้เริ่มมีแนวความคิดที่จะพัฒนาไปสู่สหภาพศุลกากรและตลาดร่วมอาเซียนไปแล้ว โดยปรากฏว่าในการประชุมในระดับต่าง ๆ ของเจ้าหน้าที่มักมีการเสนอหรือปรึกษาหารือกันในประเด็นตลาดร่วมบ่อยครั้ง เช่น การประชุมระดับรัฐมนตรีเศรษฐกิจอาเซียนครั้งที่ 19 ที่ฟิลิปปินส์ได้พิจารณาว่าทางที่จะสร้างสรรคให้มีความร่วมมือทางเศรษฐกิจมากขึ้น เช่น พิจารณาที่จะตั้งตลาดร่วมแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ขึ้น⁸ แต่หลังจากปรึกษาหารือกันแล้วหลายประเทศไม่พร้อมที่จะรับหลักการดังกล่าวด้วยสภาพโครงสร้างภาษีที่แตกต่างและอุตสาหกรรมใหม่ ๆ ที่ยังคงปกป้องอยู่ แต่ก็นับได้ว่ามีการริเริ่มความคิดในการรวมตัวไปในระดับที่สูงกว่าเขตการค้าเสรี ซึ่งในแนวทางดังกล่าวจะบรรลุผลสำเร็จหรือไม่หรือจะใช้เวลายาวนานเท่าใด ขึ้นอยู่กับความสนใจในการปรับตัวทางเศรษฐกิจและปัจจัยผลักดันที่เกิดจากประเทศอาเซียนและจากภายนอกกลุ่ม โดยในปัจจุบันอาเซียนเป็นกลุ่มประเทศที่มีอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจที่สูงที่สุดแห่งหนึ่ง มีการปรับปรุงระบบการค้า เศรษฐกิจและการเงินให้สู่สากลมากขึ้น โดยมีกาเปิดเสรีทางการเงินและด้านต่าง ๆ นอกจากนั้นปริมาณการค้าภายในกลุ่ม (Intra-Trade) ก็มีแนวโน้มที่สูงขึ้นเรื่อย ๆ ดังนั้นโอกาสที่อาเซียนจะขยายความร่วมมือไปในระดับสูงขึ้นไปจึงมีมาก นอกจากนั้นอาเซียนยังมีบทเรียนที่ได้จากยุโรปอันจะเป็นแบบจำลองตัวอย่างที่เด่นชัดยิ่งในการศึกษาทั่วโลกและขั้นตอนตลอดจนข้อผิดพลาด ภายใต้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่ก้าวหน้าอย่างมากย่อมจะเป็นตัวร่นระยะทางไปสู่กระบวนการความร่วมมือในระดับสูงขึ้นไป

2.2 การเปรียบเทียบตามแผนการของเวอร์เนอร์ (Werner Plan) โดยแม้ว่าแผนการของเวอร์เนอร์จะหยุดไปตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ 1970 ทั้งนี้ปัจจัยสำคัญที่ทำให้แผนการนี้ล้มเหลว เกิดจากระบบที่เวอร์เนอร์วางไว้ผูกติดกับระบบ Bretton Woods มากเกินไป ดังนั้นเมื่อระบบ Bretton Woods เกิดปัญหาจนกระทั่งล้มลงจึงมีผลโดยตรงต่อแผนการเวอร์เนอร์ นอกจากนั้นปัจจัยสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ในยุโรปไม่เอื้ออำนวยต่อเวอร์เนอร์ เช่น การเคลื่อนย้ายเงินทุนภายในประชาคมต่ำ ทำให้ไม่ค่อยมีความจำเป็นที่ต้องเร่งรวมตัวกันทางการเงินนัก ซึ่งสอดคล้องกับอาเซียนที่ปัจจุบันมีการเคลื่อนย้ายเงินทุนที่ต่ำอยู่ภายในกลุ่ม แต่อย่างไรก็ตามภายหลังระบบ EMS ที่เป็นผลอย่างหนึ่งจากแผนการเวอร์เนอร์ก็ได้สร้างเสถียรภาพแก่ระบบอัตราแลกเปลี่ยนและการเงิน จนนำทางสู่สภาพการค้า การลงทุนและการปรับตัวในทางเศรษฐกิจในกลุ่มประชาคมยุโรปสูงมากขึ้น เมื่อมาพิจารณา

⁸ วินิตา สุภรเทศย์, "อาเซียน," เอเชียรายปี 1987/2530, หน้า 96-97.

ในอาเซียนก็ริเริ่มความร่วมมือที่คล้ายคลึงกับระบบ EMS อาทิเช่นกองทุนอาเซียน (ASEAN FUND) ที่ตั้งมาเพื่อสนับสนุนโครงการพัฒนาในภูมิภาคได้อย่างมีประสิทธิภาพขึ้น ด้วยการพึ่งพาตนเองให้มากขึ้น ทั้งนี้การปรับเปลี่ยนที่สำคัญคือ การโอนเงินฝากที่อยู่ในบัญชีของแต่ละประเทศเข้าร่วมไว้ที่สำนักงานเลขาธิการอาเซียนภายใต้ชื่อกองทุนอาเซียน จากนั้นให้คณะกรรมการจัดการกองทุนอาเซียน ซึ่งประกอบด้วยเจ้าหน้าที่การเงินและจากหน่วยอื่นของประเทศสมาชิกเข้าเป็นผู้บริหารกองทุน โดยมีเลขาธิการอาเซียนทำหน้าที่เป็นประธานคณะกรรมการดังกล่าว ซึ่งจะแบ่งเงินเป็น 2 ส่วนคือ ร้อยละ 20 ของเงินทุนเป็นเงินสนับสนุนโครงการพัฒนา โดยต้องเป็นโครงการที่เป็นประโยชน์ต่ออาเซียนส่วนรวม ส่วนอีกร้อยละ 80 ให้ใช้สำหรับการลงทุน โดยอย่างน้อยร้อยละ 50 ของเงินจำนวนนี้ต้องนำกลับมาสมทบเข้าเป็นเงินสำหรับลงทุนต่อไป⁹ ซึ่งในวิธีการนี้คล้ายกับกองทุนว่าด้วยความร่วมมือทางการเงินแห่งยุโรป (European Monetary Cooperation Funds : EMCF) ซึ่งสมาชิกจะฝากเงินสำรองไว้กับกองทุนร้อยละ 20 แต่เงินส่วนนี้จะมีไว้เพื่อให้ความช่วยเหลือในการเข้าแก้ไขปัญหาชำระหนี้และรักษาอัตราค่าสมอภาคของอัตราแลกเปลี่ยนในระบบกติก้อตราแลกเปลี่ยน ภายในระบบการเงินแบบ "Snake" ที่ต่อมาเป็นระบบ EMS สามารถแก้ปัญหาความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยนและมีผลสำเร็จของตัวแปรทางเศรษฐกิจอย่างเช่นอัตราเงินเฟ้อได้เป็นอย่างดี ในขณะที่กองทุนอาเซียนมิได้มีเพื่อเป็นทางแก้ไขปัญหาชำระหนี้หรืออัตราแลกเปลี่ยน แต่มีเพื่อสนับสนุนโครงการพัฒนาในภูมิภาคและเป็นหน่วยลงทุนในหลักทรัพย์ต่างๆของประเทศสมาชิก

นอกจากนั้นแล้ว อาเซียนที่แต่เดิมได้ตั้งคณะกรรมการทางการเงินและการธนาคาร ในปี 1989 ได้มีแนวคิดเรื่องการใช้เงินตราของประเทศสมาชิกในการค้าภายในกลุ่มอาเซียนและอาจขยายไปถึงการลงทุนร่วมกันภายในอาเซียนอย่างเสรี โดยในแนวความคิดนี้สามารถพัฒนาไปสู่การใช้หน่วยเงินตราร่วมกันในลักษณะตราเงินแบบ ECU ภายใต้ระบบ EMS ก็ได้ รวมถึงยังมีการเน้นให้ประเทศสมาชิกมีการประกาศอัตราแลกเปลี่ยนเงินสกุลต่าง ๆ เป็นรายวัน เพื่อให้ทราบความเคลื่อนไหวของเงินตราและให้ประเทศสมาชิกเทียบค่าอัตราแลกเปลี่ยนของตนกับประเทศสมาชิกอื่น ๆ เป็นประจำทุกวัน ซึ่งในประเด็นนี้เมื่อขยายวงในการควบคุมอัตราแลกเปลี่ยนต่อกันให้มีความผันผวนที่น้อย อันจะเป็นการส่งเสริมการค้าและการลงทุนร่วมกัน ในอนาคตอาเซียนจำเป็นต้องมีระบบการเงินเข้ามาควบคุมความผันผวนนี้อย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน ระบบการเงินร่วมกัน ที่มีแบบอย่างที่ดีในระบบการเงินยุโรป (EMS) ในการลดความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยนและนำไปสู่เสถียรภาพในด้านอื่นด้วย อาเซียนเองก็น่าจะยึดเป็นบทเรียนในการดำเนินนโยบายเชิงกลยุทธ์ในการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจต่อไปด้านหนึ่ง

⁹ พัชรราชวัลย์ วงศ์บุญสิน, "อาเซียน," เอเชียรายปี 1995/2538, หน้า 43.

4.3 ปัจจัยผลักดันให้เกิดการรวมตัวทางการเงินอาเซียน

ในการพิจารณาความจำเป็นที่อาเซียนจะต้องมีการรวมตัวทางการเงิน (Monetary Integration) ที่จะมีจุดเริ่มต้นที่มีระบบการเงินอาเซียน (ASEAN Monetary System : AMS) ก่อให้เกิดอาณาเขตทางการเงินที่มีเสถียรภาพ จนไปสู่สหภาพทางเศรษฐกิจและการเงินอย่างสมบูรณ์ โดยไม่ว่าจะเป็นการดำเนินนโยบายไปในแนวทางสำนักคิดการเงิน (Monetarists) หรือนักเศรษฐศาสตร์ (Economists) ต่างก็มีกลยุทธ์ในการรวมตัวเป็นระบบการเงินร่วมกันในการปรับเข้าหากันทางเศรษฐกิจและสร้างเสถียรภาพทางอัตราแลกเปลี่ยนและตัวแปรอื่น ๆ ที่ทั้งสองสำนักคิดจะผนวกเอาการรวมตัวเป็นระบบการเงินเดียวกันเข้าเป็นส่วนหนึ่งในหนทางไปสู่ สหภาพทางเศรษฐกิจและการเงินที่เป็นระดับสูงสุดของการรวมตัวทางเศรษฐกิจ

โดยสภาพปัจจุบันอาเซียนอยู่ในการดำเนินการรวมตัวขั้นแรกของสำนักคิดแบบนักเศรษฐศาสตร์โลกที่จะเป็นเวทีการเจรจาแบบภูมิภาคมากขึ้น จึงมีความเป็นไปได้ที่จะมีการพัฒนาการรวมตัวไปสู่ระดับตลาดเดียว (Single Market) ในอนาคต และจะก้าวไปสู่ระบบการเงินเดียวกันไปพร้อมกันด้วย หรือถ้าพิจารณาตามมุมมองของสำนักคิดแบบนักการเงินที่ต้องการลดความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยนเพื่อนำความมีเสถียรภาพทางการเงินมาสู่ภูมิภาค เพื่อผลสุดท้ายจะเกิดผลดีในทั้งการค้า การลงทุน และเศรษฐกิจ โดยแรงผลักดันที่ทำให้อาเซียนในช่วงเวลานี้ควรจะต้องมีการรวมตัวทางการเงิน นอกเหนือจากการรวมตัวเพื่อขจัดอุปสรรคทางการค้าที่มีความพยายามกระทำไปในระดับหนึ่งแล้ว โดยอาจจะแบ่งปัจจัยเร่งเร้าให้อาเซียนต้องริเริ่มการรวมตัวทางการเงินได้สองลักษณะ คือ ปัจจัยภายนอก และปัจจัยภายในกลุ่มประเทศอาเซียน

1) ปัจจัยภายนอก เป็นที่ทราบกันดีว่ากระแสการเจรจาการค้าและเศรษฐกิจระหว่างกันจะเป็นการเจรจาระหว่างภูมิภาคต่าง ๆ ซึ่งมีลักษณะการกีดกันการค้ากับประเทศนอกกลุ่มด้วย ดังนั้นประเทศต่างต้องตอบโต้ทางการค้ากับและเสริมสร้างอำนาจต่อรอง แต่ด้วยข้อจำกัดทางด้านเงินทุนในการไปลงทุนหรือข้อจำกัดที่ตลาดในประเทศกำลังพัฒนาเพียงลำพังประเทศเดียว ไม่อาจดึงดูดจนเกิดอำนาจต่อรองกับประเทศพัฒนาแล้วที่มีการรวมตัวกันได้ ดังนั้นจึงต้องมีการรวมตัวเป็นเขตการค้าต่าง ๆ โดยในอาเซียนที่มีประเทศสมาชิกส่วนใหญ่เป็นประเทศกำลังพัฒนาที่จำเป็นต้องพึ่งพาการส่งออกและการนำเข้าเป็นหลัก แม้ว่าจะมีการรวมกลุ่มทางการค้าไปในระดับเขตการค้าเสรีไปแล้วนั้น แต่ในขณะเดียวกันการจะบรรลุผลสำเร็จอย่างแท้จริงภายในอาเซียนเอง ต้องมีอัตราแลกเปลี่ยนที่มีเสถียรภาพ ทั้งนี้ในสายตาของนักลงทุนและพ่อค้าจากต่างประเทศจะพิจารณาสภาพความมีเสถียรภาพทางอัตราแลกเปลี่ยนที่จะเกื้อหนุนให้ความเสี่ยงจากอัตราแลกเปลี่ยนที่ผัน

แปรลดน้อยลง ซึ่งถ้าอาเซียนมีเสถียรภาพในอัตราแลกเปลี่ยนเกิดขึ้นภายในภูมิภาคแล้ว ปริมาณการค้าและการลงทุนจากต่างประเทศจะมีสูงมากขึ้น โดยหากเกิดระบบการเงินร่วมกันจะเกิด Zone of Stability Currency Area ขึ้น แรงดึงดูดเงินลงทุน และความต้องการค้าขายจากต่างประเทศนอกกลุ่มจะเกิดขึ้นจากเสถียรภาพในอัตราแลกเปลี่ยนและระดับราคาที่ยั่งยืน เพราะเหตุจากระบบการเงินเดียวกันจะมีกลไกทางอัตราแลกเปลี่ยน (Exchange rate mechanism : ERM) และตระกร้าเงินสกุลที่ประกอบกันขึ้น เป็นกลไกหลักในการประกันขอบเขตของการผันผวนในเงินสกุลต่าง ๆ ในกลุ่ม ซึ่งถ้าหากต่างประเทศต้องการเข้าลงทุนหรือค้าขายในรูปของเงินสกุลที่ประกอบกันขึ้น (Composite Currency) นี้ จะลดความเสี่ยงจากความผันผวนและลดต้นทุนในการแลกเปลี่ยนไปส่วนหนึ่ง โดยเฉพาะกรณีของบริษัทต่างชาตินั้นมีการแยกส่วนการผลิตไปยังประเทศต่าง ๆ ในอาเซียนอยู่แล้ว เช่น กรณีบริษัทรถยนต์หลายแห่งของโลกต้องเข้ามาสร้างฐานการผลิตในภูมิภาคอาเซียน โดยในส่วนการผลิตที่ใช้เทคโนโลยีหรือแรงงานที่มีทักษะจะเข้ามาตั้งในไทย มาเลเซีย ในขณะที่ส่วนที่ใช้แรงงานสูงจะเข้าไปตั้งฐานในอินโดนีเซียหรือฟิลิปปินส์ ดังนั้น เมื่อการมีเงินสกุลประกอบกันแล้ว บริษัทจะสามารถคิดคำนวณบัญชีในรูปเงินสกุลเดียว ไม่ต้องยุ่งยากในการคิดเป็นเงินแต่ละสกุลในอาเซียน ซึ่งจุดนี้เป็นแรงดึงดูดใจของนักลงทุน และพ่อค้าจากต่างประเทศที่มาจากการตั้งหน่วยเงินประจำภูมิภาคขึ้น

นอกเหนือจากการพิจารณาการค้าและการลงทุนแล้ว ในอนาคตตลาดเงินระหว่างประเทศจะมีการค้าในลักษณะหน่วยเงินประจำภูมิภาคต่าง ๆ เช่น เงินดอลลาร์สหรัฐ ในแถบอเมริกาเหนือ หรือเงินยูโร หรือ ECU ในสหภาพยุโรป ดังนั้นในอาเซียนที่แต่เดิมมีลักษณะเป็นเขตของเงินดอลลาร์สหรัฐ และเงินเยนญี่ปุ่น ที่แต่ละประเทศในอาเซียนส่วนใหญ่จะมีการค้าและการลงทุนในรูปของเงินดอลลาร์สหรัฐและเงินเยน แต่ผลเสียที่เกิดจากการใช้เงินสกุลเหล่านี้ในการค้าและการลงทุนเป็นหลักจะสร้างปัญหาทางเศรษฐกิจที่เป็นผลกระทบโดยตรงเมื่อประเทศเหล่านี้มีปัญหาทางเศรษฐกิจหรือมีการปรับเปลี่ยนภายในประเทศ เช่น การที่ค่าเงินเยนแข็งตัวมากขึ้นใน 2 ทศวรรษที่ผ่านมา เมื่อเปรียบเทียบกับค่าเงินดอลลาร์สหรัฐที่อ่อนตัวลง ดังนั้นความคิดที่ว่ามีการมีเงินสกุลที่ประเทศอาเซียนร่วมกันสร้างขึ้น เรียกว่า ASEAN Currency Unit (ACU) จะช่วยสร้างเสถียรภาพทางการเงินในภูมิภาคและสามารถพึ่งตนเองได้ ไม่ผูกติดกับเงินสกุลต่างชาติอื่น ๆ ดังนั้นจะลดแรงกระทบจาก shocks ของประเทศอเมริกาและญี่ปุ่นต่อประเทศในอาเซียนลง ซึ่งการรวมตัวเป็นระบบการเงินอาเซียนจะเป็นกันชนหนึ่งที่จะทำให้ประเทศภายในกลุ่มได้รับผลสะท้อนจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจโลกลดน้อยลงด้วย ทำให้อาเซียนกลายเป็นอาณาเขตแห่งเสถียรภาพทางการเงินและอัตราแลกเปลี่ยนที่ดึงดูดการลงทุนและการค้าต่างประเทศมากขึ้น

2) ปัจจัยภายใน

จากสภาพความได้เปรียบของภูมิภาคอาเซียนมีมาก ตั้งแต่ทรัพยากรธรรมชาติมากมาย และปัจจัยการผลิตที่มีราคาต่ำโดยเฉพาะแรงงาน สิ่งเหล่านี้เป็นตัวดึงดูดการลงทุนและการค้าเข้าสู่ภูมิภาคนี้ แต่สภาพปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไป สภาพในบางประเทศอย่างไทยและมาเลเซีย ที่เคยมีแรงงานราคาถูกกำลังหมดไป และความสำคัญที่ต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่เริ่มลดลงอย่างมีประสิทธิผลมากขึ้น ทำให้เริ่มมีการชะลอตัวทางเศรษฐกิจ หลังจากที่มีอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจที่สูงมากจนติดอันดับโลก ปัจจัยบ่อนเหตุนี้ทำให้ประเทศสมาชิกบางส่วนหันมาสนใจและต้องการการรวมตัวภายในภูมิภาคมากขึ้น ด้วยความสามารถที่จะพึ่งพิงกันภายในภูมิภาคได้ โดยการส่งปัจจัยการผลิตและสินค้าระหว่างกันได้ และระบบการเงินร่วมกันจะเป็นวิถีทางหนึ่งดึงดูดการลงทุนของต่างชาติที่ได้หันไปลงทุนในจีนหรืออินเดียให้กลับมาลงทุนในภูมิภาคอาเซียนที่มีการปรับปรุงไประบบการเงินเดียวกันใหม่อีกครั้ง ซึ่งผลจากการรวมตัวทางการเงินจะช่วยปรับนโยบายทางการเงินการคลังเข้าหากัน รวมถึงโครงสร้างทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ตลอดจนตัวแปรทางการเงินเพื่อและอัตราดอกเบี้ยให้ลดลงและมีเสถียรภาพ เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศแต่ละประเทศต้องเข้าแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจโดยลำพังหรือพึ่งพิงความช่วยเหลือจากมหาอำนาจอื่น ๆ ของโลกที่ปัจจุบันก็มีปัญหาในประเทศมากอยู่แล้ว ดังนั้น อาเซียนจะมีแรงดึงดูดใจในการรวมตัวทางการเงินในรูปแบบความสามารถพึ่งพิงกันภายในภูมิภาคได้ เพื่อทดแทนความได้เปรียบในการแข่งขันที่กำลังจะลดลง

นอกจากนั้น ปัจจุบันอาเซียนอยู่ระหว่างการรวมตัวเป็นเขตการค้าเสรีอาเซียน (AFTA) ที่จะมีผลบังคับใช้ทุกภาค ทำให้ดุลการค้าในบางประเทศจะได้รับผลกระทบจากการยกเลิกมาตรการทางภาษีอย่างหนัก โดยเฉพาะไทยกับมาเลเซียที่มีอัตราภาษีค่อนข้างสูง แม้ว่าจะมีขบวนการปรับตัวอย่างค่อย ๆ เป็นค่อย ๆ ไป เพื่อให้อุตสาหกรรมภายในประเทศพัฒนาให้แข่งขันได้ภายในปี 2003 ที่ได้ร่นระยะเวลาการจัดตั้ง AFTA จาก 15 ปีเป็น 10 ปี แต่ถ้าหากมีการนำระบบการเงินอาเซียนที่มีกลไกของอัตราแลกเปลี่ยนจะเข้ามาช่วยลดการขาดดุลการค้าที่จะเกิดขึ้น และลดกระแสความรุนแรงของความผันผวนทางอัตราแลกเปลี่ยนที่จะเกิดขึ้นได้ เพราะสถาบันที่ตั้งขึ้นตามมารองรับระบบการเงินอาเซียนต่าง ๆ จะมีการช่วยเหลือกันในด้านการเงิน เพื่อแก้ปัญหาดุลการค้าและอัตราแลกเปลี่ยนเหมือนอย่างกองทุนว่าด้วยความร่วมมือทางการเงินแห่งยุโรป (European Monetary Cooperation Fund : EMCF) เคยปฏิบัติมา ซึ่งถ้ามองในรูปของนักการเงินนิยม จะพบว่า การรวมตัวทางการเงินที่มีการสร้างเสถียรภาพทางอัตราแลกเปลี่ยนและการเงินอื่น ๆ จะช่วยเกื้อหนุน และแก้ปัญหาที่อาจจะเกิดการรวมกลุ่มเป็นเขตการค้าหรือตลาดเดียวในอนาคตได้

(Intra-trade) ที่เพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ โดยจากตาราง 4.1 แสดงสัดส่วนของการค้าในแต่ละประเทศสมาชิกต่อประเทศสมาชิกด้วยกัน และต่อส่วนอื่น ๆ ของโลก ตั้งแต่ปี 1989-1995 ซึ่งจะอธิบายว่า ยังมีการค้าระหว่างกันมากเท่าใด ยิ่งควรมีการจัดตั้งระบบการเงินอาเซียนมากขึ้น เนื่องมาจากกติกาทางอัตราแลกเปลี่ยนและตระกร้าเงินสกุลอาเซียนจะกำหนดให้แต่ละประเทศสมาชิกเทียบค่าเงินอัตราแลกเปลี่ยนระหว่างประเทศสมาชิกด้วยกันคงที่โดยให้ผันผวนในขอบเขตแคบ ๆ จะส่งเสริมเสถียรภาพในอัตราแลกเปลี่ยนระหว่างกัน จนกระทั่งมีการค้าและการลงทุนในภูมิภาคด้วยกันเองมากขึ้น แต่การจะจัดตั้งตระกร้าเงินของอาเซียนได้ควรมีปริมาณการค้าระหว่างกัน (Intra-trade) ในระดับหนึ่งจึงจะเอื้ออำนวยต่อการบรรลุผลสำเร็จของระบบการเงินอาเซียน

ปัจจัยการปริมาณการค้าระหว่างกันที่เป็นปัจจัยภายในที่ส่งเสริมให้มีโอกาสในการรวมตัวทางการเงินในอาเซียนมีมากขึ้น จากตาราง 4.1 เห็นได้ว่าตั้งแต่ปี 1989 จนถึง 1995 พบว่า ปริมาณการค้าของแต่ละประเทศสมาชิกต่อกลุ่มอาเซียนมีร้อยละที่มากขึ้น โดยเฉพาะฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และไทยที่มีเปอร์เซ็นต์การค้าระหว่างกลุ่มประเทศมีมากขึ้นเรื่อย ๆ ในขณะที่บทบาทการค้าของสหรัฐในอาเซียนลดลง โดยดูจากเปอร์เซ็นต์ของการค้ากับสหรัฐที่ลดลง ยกเว้นมาเลเซียที่ค้ากับสหรัฐที่มีสัดส่วนสูงขึ้นเล็กน้อยคือ จากปี 1989 มีเพียง 17.82% มาในปี 1995 มีอยู่ 18.47% โดยบทบาททางการค้ากับญี่ปุ่นมีอยู่ในระดับสม่ำเสมอ เพราะส่วนหนึ่งมาจากการย้ายการผลิตเข้ามาในภูมิภาคอาเซียนและส่งกลับไปขายยังญี่ปุ่นอีกทีหนึ่ง ดังนั้น สภาพการค้าของประเทศอาเซียนต่อญี่ปุ่นจึงค่อนข้างคงที่ที่ราบเท่าที่อาเซียนยังคงมีแรงดึงดูดใจในการลงทุนอยู่ ดังนั้นปริมาณการค้าระหว่างกันเพิ่มขึ้นมาก และมีแนวโน้มที่จะสูงขึ้นต่อเนื่อง เพราะสภาพการร่วมกันขจัดอุปสรรคทางการค้าและการลงทุนระหว่างกันตามการรวมตัวเป็นเขตการค้าเสรีอาเซียน จึงเป็นปัจจัยภายในที่ส่งเสริมให้มีการผลักดันให้มีการรวมตัวทางการเงินมากขึ้นได้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4.1 สัดส่วนการค้าแต่ละประเทศต่อประเทศอาเซียน กลุ่มประเทศอาเซียน 5 สหรัฐฯ และญี่ปุ่น (ร้อยละ)									
TRADE	ปี	MAL	IND	PHI	SIN	THAI	ASEAN5/Total	USA/Total	JAPAN/Total
MAL	1989	0.00	1.60	1.02	16.81	2.71	22.14	17.82	19.85
	1990	0.00	1.12	0.94	18.88	2.96	23.90	16.95	19.73
	1991	0.00	1.42	0.65	15.07	2.80	19.94	16.07	21.14
	1992	0.00	1.42	0.89	19.42	3.08	24.81	17.27	19.57
	1993	0.00	1.36	0.75	18.53	3.05	23.69	18.66	20.10
	1994	0.00	1.40	0.79	17.37	3.12	22.68	18.89	19.37
	1995	0.00	1.45	0.75	16.24	3.25	21.69	18.47	20.20
IND	1989	1.51	0.00	0.54	7.41	1.16	10.63	14.82	34.07
	1990	1.14	0.00	0.45	6.68	0.78	9.05	12.34	34.34
	1991	1.36	0.00	0.45	7.45	0.99	10.25	12.53	31.01
	1992	1.65	0.00	0.38	8.14	1.14	11.31	13.45	27.38
	1993	1.69	0.00	0.52	7.92	1.08	11.22	13.02	26.73
	1994	2.19	0.00	0.65	3.71	1.22	7.77	13.99	28.71
	1995	2.64	0.00	0.84	....	1.82	5.30	13.32	28.85
PHI	1989	2.02	1.25	0.00	3.89	1.29	8.46	26.77	19.84
	1990	1.96	1.23	0.00	3.53	1.44	8.17	26.63	18.97
	1991	2.41	1.01	0.00	3.23	1.47	8.13	26.44	19.68
	1992	2.22	0.91	0.00	3.29	0.97	7.38	26.52	19.81
	1993	1.79	1.35	0.00	4.69	1.20	9.04	27.24	20.18
	1994	1.97	1.31	0.00	6.11	0.59	9.97	25.97	20.76
	1995	2.24	1.62	0.00	4.45	2.63	10.94	24.98	19.99
SIN	1989	13.37	0.00	0.98	0.00	3.94	18.29	20.06	15.29
	1990	13.31	0.00	0.87	0.00	4.54	18.71	18.48	14.84
	1991	15.08	0.00	0.76	0.00	4.63	20.48	17.67	15.34
	1992	13.67	0.00	0.83	0.00	4.89	19.39	18.63	14.76
	1993	15.39	0.00	1.18	0.00	4.85	21.41	18.20	15.17
	1994	18.00	0.00	1.19	0.00	5.15	24.34	16.97	14.74
	1995	17.28	0.00	1.25	0.00	5.05	23.58	16.61	14.65
THAI	1989	2.71	0.95	0.41	7.25	0.00	11.32	15.81	24.50
	1990	3.01	0.62	0.49	7.39	0.00	11.52	15.65	24.99
	1991	2.81	0.65	0.30	7.98	0.00	11.74	15.07	24.23
	1992	3.33	0.78	0.38	7.92	0.00	12.41	16.51	24.05
	1993	3.26	0.86	0.46	8.93	0.00	13.50	16.08	24.35
	1994	4.28	0.89	0.57	9.53	0.00	15.27	15.86	23.99
	1995	3.67	1.14	0.76	9.25	0.00	14.81	14.28	23.81

ข้อมูลจาก : Direction of Trade Statistics Yearbook ,1996

จากผลการดำเนินงานของกลุ่มประเทศอาเซียนมาเป็นระยะเวลากว่า 30 ปีมาแล้ว พบว่า แม้ว่าในช่วงระยะเวลาแรกๆของการก่อตั้งกลุ่มอาเซียน จะมีความร่วมมือกันอย่างหลวมๆ และมีการพัฒนาทางเศรษฐกิจร่วมกันอย่างค่อนข้างช้า แต่ภายหลังมีการรวมตัวกันทางเศรษฐกิจที่ก้าวหน้ามาก โดยเฉพาะเขตการค้าเสรีอาเซียน ที่จะบรรลุผลภายในปี 2003 ซึ่งเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับกลุ่มยุโรป หรือสหภาพยุโรปในปัจจุบัน พบว่าอาเซียนมีการรวมตัวอยู่เพียงระดับขั้นตอนแรกของการรวมตัวทางเศรษฐกิจตามแบบนักเศรษฐศาสตร์เท่านั้น ในขณะที่สภาพปัจจุบันที่มีปัจจัยผลักดันให้อาเซียนควรจะมีความร่วมมือที่พัฒนาไปกว่าที่เป็นอยู่ โดยควรมีการพัฒนาไปสู่การรวมตัวทางการเงิน ซึ่งมีจุดเริ่มที่ระบบการเงินอาเซียน ดังที่เคยเป็นในระบบ EMS

โดยมีปัจจัยภายในและภายนอกกลุ่มอาเซียนที่ช่วยกระตุ้นการรวมตัวนี้ ซึ่งปัจจัยภายนอกอย่างเช่นกระแสการค้าโลกและเศรษฐกิจที่มีการรวมกลุ่มกันตามภูมิภาคต่างๆ เพื่อรองรับกลุ่มประเทศอื่นๆ และความจำเป็นในการสร้างความสามารถในการแข่งขันที่มีสภาพทั้งในตลาดสินค้าและตลาดทุนแข่งขันกันอย่างรุนแรง ดังนั้นการมีระบบการเงินอาเซียน จะช่วยให้อาเซียนมีเสถียรภาพทางอัตราแลกเปลี่ยนและการเงิน จนถึงจุดพ้อค้าและนักลงทุนต่างชาติได้ ในขณะที่เดียวกัน ความได้เปรียบทางการผลิตของบางประเทศที่กำลังจะหมดไป และสภาพความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยนที่จะเกิดจากการตั้งเขตการค้าเสรีได้ จึงเป็นปัจจัยภายในกลุ่มที่ผลักดันให้เกิดระบบการเงินอาเซียนได้ โดยมีปัจจัยเสริมที่แต่ละประเทศสมาชิกมีปริมาณการค้าขายระหว่างกันมากขึ้นเรื่อยๆ

ดังนั้นเมื่อพิจารณาสภาพโดยกว้างแล้วพบว่า มีสิ่งกระตุ้นให้เกิดความคิดว่าการมีระบบการเงินอาเซียนจะเป็นทางเลือกหนึ่งในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นและเสริมสร้างเสถียรภาพในภูมิภาค ดังนั้นในส่วนต่อไป จึงต้องพิจารณาโดยละเอียดถึงความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของอาเซียนในเชิงสถิติ และสภาพเศรษฐกิจในแต่ละประเทศสมาชิกว่าเหมาะสมต่อการรวมตัวหรือไม่ต่อไป

สถาบันวิจัยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย